

Asia Ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden tekijänoikeudet

Hakijat Opiskelijayhdistys A ry. ja Opiskelijayhdistys B ry.

Annettu 28.5.2001

SELOSTUS ASIASTA

Lausuntopyyntö

Opiskelijayhdistys A ry. ja Opiskelijayhdistys B ry. (jäljempänä hakijat) ovat 26.7.2000 saapuneella kirjeellään pyytäneet tekijänoikeusneuvoston lausuntoa ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden tekijänoikeuskysymyksistä.

Lausuntopyyntö koskee opiskelijoiden opintojensa aikana tekemiä harjoitustöitä ja niihin liittyviä tekijänoikeuskysymyksiä seuraavilla ammattikorkeakoulujen koulutusaloilla: kulttuuriala, luonnonvara-ala, sosiaali- ja terveysala, tekniikka ja liikenne, kauppa ja hallinto, humanistinen ja opetusala sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala.

Hakijat ovat esittäneet tekijänoikeusneuvostolle seuraavat kysymykset:

1.) Joidenkin ammattikorkeakoulujen opinto-oppaissa sanotaan tutkinnon suorittamiseen kuuluvien, oppilaitoksen kustannuksella ja ohjauksessa tehtyjen harjoitustöiden tai vastaavien kuuluvan automaattisesti ammattikorkeakouluille. Onko tekijänoikeuslaissa määritelmä, jonka mukaan ammattikorkeakouluilla olisi oikeus tällaiseen toimintamuotoon?

2.) Onko opiskelijan ja ammattikorkeakoulun välillä tehty, koko opiskeluajan kattava sopimus tekijänoikeuksien siirtymisestä ja siitä, että kaikki työt luovutetaan ammattikorkeakoulun käyttöön, hyvien tapojen mukainen? Mitkä oikeudet jäävät tässä tapauksessa opiskelijalle omiin opiskeluaikaisiin töihinsä?

Vastine Tekijänoikeusneuvosto on varannut Ammattikorkeakoulujen Rehtorineuvosto ARENE ry:lle mahdollisuuden vastineen antamiseen. ARENE ry. ei ole kuitenkaan toimitanut vastinetta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Suojaa saavia teoksia ovat esimerkiksi kaunokirjalliset ja selittävät kirjalliset ja suulliset esitykset, sävellys- ja näyttämöteokset, elokuvateokset, valokuvateokset ja muut kuvataiteen teokset sekä rakennustaiteen, taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteet.

TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksen yksinomaisten oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. Säännöksen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla sekä teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Teoksen on tekijänoikeussuojaa saadakseen ylitettävä ns. teoskynnys, eli sen on oltava itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ideoita, aiheita tai periaatteita sinänsä ei suojata, vaan muotoa, jossa ne on ilmaistu.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen tekijälle eli fyysiselle henkilölle. Jos esimerkiksi ammattikorkeakoulun opiskelija luo tekijänoikeussuojaa saavan teoksen, tekijänoikeus kuuluu lähtökohtaisesti hänelle.

Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta.

Tekijänoikeuden siirtyminen

TekijäL 27 §, 28 § ja 29 § sisältävät yleisiä määräyksiä tekijänoikeuden luovutuksesta.

TekijäL 27 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus voidaan tietyin rajoituksin luovuttaa kokonaan tai osittain. Oikeus kuuluu siirronsaajalle niin kuin on sovittu. TekijäL 28 §:n mukaan se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle, ellei toisin ole sovittu. TekijäL 29 §:n mukaan tekijänoikeuden luovutuksesta tehdyn sopimuksen kohtuuttoman ehdon sovittelusta on voimassa, mitä oikeustoimilaissa (228/29) on säädetty.

TekijäL:ssa ei ole säädetty tekijänoikeuden luovutukselle määrämuotoa. Oikeuksia voidaan siirtää esimerkiksi nimenomaisella kirjallisella tai suullisella sopimuksella. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 235- 236) Täten esimerkiksi ammattikorkeakoulu ja ammattikorkeakoulun opiskelija voivat tehdä sopimuksen opiskelijalle kuuluvien tekijänoikeuksien siirtymisestä opiskelijalta ammattikorkeakoululle.

Tekijänoikeus voi siirtyä myös työ- tai virkasuhteen johdosta työntekijältä työnantajalle. TekijäL 40b § sisältää tietokoneohjelmia ja tietokantoja koskevan erityissäännöksen, jonka mukaan jos tietokoneohjelma ja siihen välittömästi liittyvä teos on luotu täytettäessä työsuhteesta johtuvia työtehtäviä, tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja teokseen siirtyy työnantajalle. Sama koskee vastaavasti myös virkasuhteessa luotua tietokoneohjelmaa ja siihen välittömästi liittyvää teosta. TekijäL 40b §:n 3 momentin mukaan mitä säädetään tietokoneohjelmasta, sovelletaan vastaavasti työ- ja virkasuhteesta johtuvia tehtäviä täytettäessä luotuun tietokantaan. Näitä säännöksiä ei kuitenkaan voida soveltaa ammattikorkeakoulun opiskelijoihin, ellei opiskelija poikkeuksellisesti ole työ- tai virkasuhteessa ammattikorkeakouluun.

Tekijänoikeusneuvoston aikaisempia lausuntoja

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt opiskelijoiden tms. tekijänoikeuksia useissa lausunnoissaan seuraavasti:

- lausunto 1988:1, opinnäytteen tekijänoikeussuoja
- lausunto 1988:2, opinnäytteenä valmistetun videon tekijänoikeuskysymykset
- lausunto 1988:8, siviilipalvelusaikana valmistetun opetuselokuvan tekijänoikeudet
- lausunto 1989:2, ammatillisissa oppilaitoksissa valmistettuihin teoksiin liittyvät tekijänoikeuskysymykset
- lausunto 1989:4, julkaisemattomien korkeakouluopinnäytteiden tekijänoikeussuoja
- lausunto 1999:4, siviilipalvelusmiehen oikeus luomaansa tietokoneohjelmistoon.

Lausunnossa 1988:1 oli kyse kauppakorkeakoulussa tehdystä seminaariesitelmästä. A:n tekemä seminaariesitelmä oli julkistettu ja siihen voitiin siten soveltaa TekijäL:n sitaattioikeutta koskevaa säännöstä, jonka mukaan julkistetusta teoksesta voidaan ottaa lainauksia hyvän tavan mukaisesti ja tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Yhtälaisyydet B:n ja C:n teknillisessä korkeakoulussa samasta aiheesta tekemän seminaarityön tekstissä ja rakenteessa johtuivat osin samojen lähdeteosten käyttämisestä. B:n ja C:n tekstissä oli kuitenkin suoria tekstilainauksia A:n esitelmästä niin runsaasti, ettei niitä voitu perustaa TekijäL:n sitaattioikeutta koskevaan säännökseen. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että A:n tekijänoikeutta oli tapauksessa loukattu.

Lausunnossa 1988:2 oli kyse korkeakoulussa opinnäytetyönä tehdystä videosta. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että opiskelijoiden korkeakoulussa opinnäytetyönä valmistama video oli tekijänoikeudellisesti suojattu elokuvateos, johon heillä oli tekijänoikeus yhteisesti. Myös opinnäytetyön ohjaajalle syntyi videon tekijänoikeus, jos hänen panoksensa oli itsenäistä ja luovaa. Korkeakoulu ei saanut TekijäL 39 §:ssä tarkoitettua tuottajan asemaa pelkästään tarjoamansa rahoituksen perusteella.

Lausunnossa 1989:4 oli kyse yliopistossa arvosteltavaksi luovutettavista pro gradu -tutkielmista ja vastaavista opinnäytteistä. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että arvosteltavaksi luovutettava opinnäyte tulee yleensä myös tekijänoikeudellisesti julkistetuksi. Tekijä voi kuitenkin teostaan arvosteltavaksi jättäessään kieltää teoksen julkistamisen sen arvostelun yhteydessä.

Lausunnossa 1989:2 oli kyse ammatillisissa oppilaitoksissa ja ammatillisissa opettajankoulutuslaitoksissa valmistettavien opinnäytetöihin liittyvistä tekijänoikeuskysymyksistä. Lausuntopyynnöstä ilmeni seuraavaa.

Ammatillisten oppilaitosten ja opettajankoulutuslaitosten opiskelijat tekevät oppilaitoksissa opetussuunnitelmaan kuuluvia, tulevaan ammattiinsa kiinteästi liittyviä teoksia. Teos voi olla esimerkiksi kirjallinen lopputyö tai muu kirjallinen työ, tietokoneohjelma, videoelokuva, uuden mallin mukaan tehty kudontatyö tai tuoli. Usein opettaja osallistuu työn olennaisella panoksella ohjaamalla ja antamalla asiantuntija-apua työn tekemiseen.

Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnossaan, että myös oppilaitoksissa syntyy tekijänoikeudellisesti suojattuja teoksia. Sillä, että teos on harjoitustyö, ei ole tekijänoikeudellisessa mielessä merkitystä. Merkitystä ei ole myöskään sillä, onko teos opinnäytetyö vai oppitunnilla tehty harjoitustyö tms., eikä sillä, valmistako opiskelija sen oppitunnilla vai omalla ajallaan.

Työn valmistaneella opiskelijalla on tekijänoikeus työhönsä TekijäL 1 §:n mukaisesti. Jos opettajan osuus on ollut siinä määrin luova ja omaperäinen, että se on todettavissa valmiissa tuotteessa, on myös opettajan panos tekijänoikeudellisesti suojattu. Tällöin opinnäytetyö rinnastuu TekijäL 6 §:ssä tarkoitettuihin yhteisteoksiin. Tekijänoikeus yhteisteokseen kuuluu sen tekijöille yhteisesti. Jos opettajan osuus on lähinnä pedagoginen ja neuvova, tekijänoikeuden on katsottava syntyneen yksin opiskelijalle. Tekijänoikeusneuvosto totesi myös, että oppilaitoksella voi olla opiskelijoiden teoksiin tavanomainen käyttöoikeus kyseisen opetustoiminnan puitteissa.

Tekijänoikeusneuvosto kävi lausunnossaan hyvin yksityiskohtaisesti läpi eri teostyyppien liittyviä tekijänoikeuskysymyksiä (esim. kirjallinen teos, tietokoneohjelma, tauhu, tuoli, seinävaate jne.).

Tekijänoikeusneuvosto totesi, että tekijänoikeudellisesti suojattujen tuotteiden käytöstä voidaan aina sopia. Jollei sopimusta ole, noudatetaan tekijänoikeuslain säännöksiä, jotka ovat siis toissijaisia sopimuksiin nähden. Tekijänoikeusneuvosto totesi myös, että kyseiseen lausuntopyyntöön liittyi myös runsaasti sellaisia yleiseen siviilioikeuteen, opetushallintoon ja opetukseen yleensä liittyviä kysymyksiä, joihin ei saada vastausta tekijänoikeuslaista. Tekijänoikeusneuvosto suosittikin, että vastaisten, tekijänoikeuden siirtymistä koskevien tulkintaongelmien välttämiseksi olisi suositeltavaa sopia opiskelijoiden kanssa erikseen kunkin oppilaitoksessa valmistetun teoksen taloudellisesta hyödyntämisestä.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

TekijäL 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteelliseen teokseen, on yksinoikeus teokseen. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen tehneelle fyysiselle henkilölle, eli esimerkiksi teoksen opintojensa yhteydessä luoneelle ammattikorkeakoulun opiskelijalle. TekijäL 1 § sisältää esimerkkiluettelon suojaa saavista teostyypeistä.

Tekijänoikeus voidaan TekijäL 27 §:n mukaan luovuttaa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden siirtymisestä voidaan siten sopimuksella sopia. Ammattikorkeakoulun opiskelijalle kuuluva tekijänoikeus voi siirtyä ammattikorkeakoululle vain tehdyn sopimuksen nojalla. Osapuolten eli opiskelijan ja ammattikorkeakoulun välillä tehdystä sopimuksesta ja sen tulkinnasta riippuu, mitkä oikeudet ammattikorkeakoululle mahdollisesti siirtyvät ja missä laajuudessa niiden voidaan katsoa siirtyneen. Tekijänoikeusneuvosto suositti lausunnossaan 1989:2, että tekijänoikeuden siirtymistä koskevien tulkintaongelmien välttämiseksi olisi suositeltavaa sopia opiskelijan ja oppilaitoksen välillä erikseen kunkin oppilaitoksessa valmistetun teoksen taloudellisesta hyödyntämisestä. Tekijänoikeusneuvosto korostaa vielä, että pelkkä opinnäytteenä tehdyn teoksen kappaleen luovuttaminen oppilaitokselle ei siirrä opiskelijalle kuuluvaa tekijänoikeutta oppilaitokselle. (kysymys 1)

Lausuntopyynnössä kysytään lisäksi, onko opiskelijan ja ammattikorkeakoulun välillä tehty, koko opiskeluajan kattava sopimus tekijänoikeuksien siirtymisestä hyvän tavan mukainen. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että TekijäL 3 §:n säännös tekijän moraalista oikeuksista rajoittaa osapuolten sopimusvapautta. Teoksen luoneella opiskelijalla on oikeus tulla mainituksi tekijänä, kun hänen luomansa teos saatetaan yleisön saataviin. Tekijä voi sitovasti luopua TekijäL 3 §:ssä tarkoitetuista moraalista oikeuksistaan vain teoksen laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettua käyttämistä varten.

Hakijat eivät ole liittäneet lausuntopyyntöönsä mitään esimerkkisopimusta, vaan kysymys tekijänoikeuden luovutussopimusten hyvän tavan mukaisuudesta on tehty yleisellä tasolla. Mainitusta syystä ja koska tekijänoikeusneuvoston tehtävänä on TekijäL 55 §:n mukaan antaa lausuntoja ainoastaan tekijänoikeuslain tulkinnasta, tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei se voi vastata tähän kysymykseen. (kysymys 2)

Tekijänoikeusneuvosto toteaa vielä, että ammattikorkeakoulujen opiskelijat rinnastuvat tekijänoikeuskysymysten osalta pitkälti muiden oppilaitosten opiskelijoihin ja viittaa tekijänoikeuskysymysten ratkaisemiseksi erityisesti mainitussa tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1989:2 ammatillisista oppilaitoksista ja opettajankoulutuslaitoksista esitettyyn.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa.